

N U wil ic u oock een exempel seggen hoe sorchlijck ende quaet dat es dat een vrouwe haren man niet en betrouet ende op den selven jalours es. Het was op een tijt eens edels mans huysvrouwe, die hadde den selven haren man so uuter maten lief datse altijt voer hem sorchde² als iemant tegen hem sprack, om dwelcke haer de heere seer dicwijls versproken³ hadde met [c4r] goeden worden⁴ ende meende haer daer af te bringen. Maer twas al om niet, wantsi betrouden⁵ lanck so min.⁶ Ende onder alle dandre so beteech⁷ si hem een hoochmoedeghe, stoute⁸ vrouwe⁹ des lans,¹⁰ met der welcker si op een tijt wort kivende ende seyde dat si bi haren man geslapen hadde, dwelck de joffrouwe verantwoerde ten besten datse conde, segghende datsi haer belooch. Maer daerom en wilde die vrouwe niet af laten ende seyde dat¹¹ waerachtych ware. Des bestonden si onderlinghe malckanderen veel quade woerden te gheven als¹² dat de joncfrouwe

1. [Eckrich] fol. 10c: .xv. Comment nulle femme ne doit estre jalouse — [Furter 1513] fol. B3v: wie eyn edle Junckfrow vff eyner hochzyt eyner edlen frowen mit eynem stecken die nasen zerschlug vmb das sy sy jrs mans bezech. — mogelijk om inhoudelijke redenen sloeg Thomaes vander Noot exempel .xiiij. bij Eckrich over: Ci parle de celle qui menga l'anguille, dat titelloos vertaald werd door Marquart vom Stein, en dat staat op [Furter 1513] fol. B3v.

2. sorchde: angstig werd

3. versproken: berispt

4. worden: woorden

5. betrouden: vertrouwde hem

6. lanck so min: hoe langer hoe minder

7. beteech: beschuldigde

8. [Furter 1513] fol. B4r: eyner hochmütigen stoltzen iunckfrowen des landes /

9. vrouwe: Opmerkelijk is dat Vander Noot het hier over een “vrouwe” heeft, dat is een gehuwde vrouw, terwijl er zowel in het Frans als in het Duits sprake is van een ongehuwde vrouw. Overspel met een gehuwde vrouw is dubbel zo erg. Even later echter gaat het om een “joffrouwe”, normaal gesproken de aanduiding voor een ongehuwde vrouw, maar vanaf de 16e eeuw ook gebruikt voor gehuwde vrouwen van de betere stand.

10. lans: lands / lants — komt vaker voor.

11. dat: dat het

12. als dat: met als gevolg

ten lesten met groten thorne eenen stock greep,¹³ mitten welcken si der vrouwen den nase ontwee sloech als datsi al haer leven lanck eenen seer leelijcken mesmaecten nese¹⁴ hiel ende seer mesmaect van aensichte bleef, midts den welcken haer man haer wert hatende ende leyde sijn liefde aen ander vrouwen, daer af haer jalosie de oorsake was, ende wort daerom vanden menigen veracht ende bespot.

Daerom en sal gheen vrouwe desgelijcke doen, maer sal haer liden¹⁵ datsi om sodanigen saken heeft, heimelijck ende verduldelijc verdragen gelijk dat eene mijn moeye¹⁶ dede, also si mi selve geseyt heeft. De selve mijn moeye hadde enen heere getrouwt die so onkuysch van lichaem was datti alle dage een oft twee lichte deernen binnen sinen h[u]yse hiel, ende des nachs stont hi op uut sijnder huysvrouwen bedde ende ginck neven de selve lichte deernen. Als hi dan wederom in sijn camer quam, so vant hi licht berrende ende [w]atre daer bi staende om sijn handen te wasschen, ende sijn huysvrouwe en seide hem anders niet [c4v] dan dat hi sijn handen wasschen soude. Dan seide hi dat hi sijn ghevouch¹⁷ hadde gheweest doin. “Mijn lieve heere, daerom soudi uwe handen wasschen!”, antwoerde si met eenen saechten moede sonder iet anders te segghen. Daerna op een tijt seyde si seer suetelijc tot hem: “Here, ghi weet alle saken wel die ghi tot noch toe gheplogen hebt in deser en[de] deser manieren. Ende al yst dat ghi die noch niet laten en wilt, so en willick nochtans der gelijk niet doen noch oeck op u kiven, want ik waer onwijs dat ick mijn overhoot¹⁸ castien oft straffen wilde alst anders niet

13. In middeleeuwse interieurs moeten, als men literaire teksten geloven mag, de stokken voor het grijpen gestaan hebben.

14. Wij kennen nog het gezegde: Wie zijn neus schendt, schendt zijn aangezicht. Het afsnijden van de neus of de oren was een gebruikelijke lijfstraf om criminelen als zodanig herkenbaar te maken en gold tevens als laatste waarschuwing voor de galg.

15. liden: leed, lijden

16. moeye: tante

17. ghevouch: behoefte — [Furter 1513] fol. B4v: So sagt er / er keme von dem heimlichen gemach / (het secreet, het kleinste kamertje)

18. overhoot: heer gemaal — [Eckrich] fol. 11a: Car je seroie bien fole de tuer ma teste pour l'esbat de voz denreez puis que autrement ne peut estre — [Furter 1513] fol. B4v: Dann vnwyße wer ich / myn houpt zû kestigen uch zû straffen / wann es nit anders syn mo^echte /

sijn en mach. Maer ick bidde u dat ghi mi des niet te leider en hebt¹⁹ noch uwe vrinscap ende liefde mits dien van mi niet keeren en wilt, so en wil ic daer nimmermeer af vermanen ende u ghebot ghewillichlijck onderdanich sijn.” Als hi haer aldus verduldelicken hoorde spreken wort hi tot meliden²⁰ beweecht teghen haer ende beghonst haer ghehoorsam te sine ende ten lesten alle de voerseyde saken der oncuysheyt geheelijck te laten, dwelc si met haer straffen noch qualijck spreken niet en soude hebben connen te wege gebringen.

Dairom es dit een goit onderwijs dat de vrouwen haren man met duechden ende met gehoorsamheyt van onduechdelij[c]ken²¹ dinghen bringhen sal dan met felheden of quaetheden. Want de somige sijn selck van sinnen, hoe datsi meer ghestraft worden, bisondere van hen huysvrouwen, hoe si des te meer quaets doen. Nochtans en behoort gheen man des in evele te nemene al eest dat hem sijne huysvrouwe beducht ofte yalours op hem es, [c5r] want de wise man seyt dat den selven ducht ofte jalozie uut grooter liefden [comt].²² Dwelc mi oock wel wair dunct, want het becommert mi luttel dat iemant goet oft quaet doet dien ic niet lief en hebbe, mair ick worde bedroeft als mijn naeste ofte mijn goet vrient quaet doet. Midts desen eest veel beter dat een vrouwe om haerder eren wille ende om haren staet dat si lide ende verdraghe dan datsi daer anders toe doe. Dairom, ghelijck als ick vore gheseyt hebbe, en sal een man op sijn huysvrouwe niet so thornich sijn al eest datse sijns een luttel beducht, want datse hem daer met betijcht, dats doer de sorghe ende doer de vreesse haers herten dat de liefde die haer vander heyligher kercken toeghevoecht es, ontrocken ende eenen anderen mede ghedeylt sal worden. Doch hoese wijser sijn hoese desghelijcke te min doen, maer verswighen ende bedeckent ten besten datse connen. Desghelijcke salt de man also luttel laten blijcken als hi mach, maer tes een groote duecht hem daer vore te wachten. Gebuerdet ooc dat de vrouwe mercte dat de man hairs beduchte oft eenighe lichverdicheit van haer vername, dat en sal si in gheenen evele nemen. Si sal hem dat wijslijck ende duechdelijck verdragen,

19. dat ghi mi des niet te leider en hebt: dat u mij dit niet kwalijk neemt

20. meliden: medelijden

21. [Vander Noot 1515]: onduechdelijcken

22. Ontbreekt in [Vander Noot 1515] — [Furter 1513] fol. B4v: Dann der wyß man spricht das die selb forcht vß grosser lieb entstanden als ich gedenck ouch war sig /

niemande dat laten mercken noch si en sal dat oock niemande te kinnen gheven hoe ghetrouwen vrient ofte vriendinne dat haer oock si. Maer eest dat hair man gheensins uut sijnder herten en stelt, soe mach si tot hem segghen dat si weet dat sulcken sijn sorghe ende duchten uut rechter liefden comt. Daerom [c5v] sorchti datsi haer liefde aen anderen keeren wylle. Maer sodanighen sorghe en behoeft hi niet, wantsi de liefde tusschen hen gestadelick houden wilde. Ende met sodanighen sueten, duechdelijcken woerden sal si hem sijn dwase aenvechtinge benemen. Maer wilt sijt met quaden boosen woerden verantwoerden, so gheft si hem een oorsake dat noch veel sterckere te dincken ende sijn duchten te vermeerdren. Want men vint veel vrouwen die veel straffelijcker loochenen als men hen die waerheyte seyt dan als mense tonschulde beliecht.

Daerom es dit een goet exempel hoe een mensche sinen moet ende gepeys in desen dinghen menschelijck houden sal.

goeden worden, en meende haer daer af te bringe
Maer was al om niet/want si betrouden lanck
so min Ende onder alle dandre/so beteech si hē een
hoochmoedeghe stouwe vrouwe des lans **M**; der
welker si op een tijt wort kiuende ende seyde dat
si bi haeren man geslapē hadde **O**welck de ioufrou
we verancwoerde ten besten datse conde segghen
de dat si haer belooch **M**aer daerom en wilde die
vrouwe niet af laten ende seyde dat wacrachtych
ware **D**es bestonden si onderlinghe mialckande
ren veel quade woerden te gheuen/als dat de ionc
frouwe ten leste m; grote thorne eenē stock greep
mittē welckē si der vrouwe dē nase ontwee sloech
als dat si al haer leuen lanck eenen seer leelijcken
mesmaecte nese hiel en seer mesmaect van aē sich
te bleef **M**idts den welken haer man haer wert
hate en ende leyde si liefde aē ander vrouwe **D**aer
af haer ialosie de oorsake was en wort daerō van
dē menigē veracht en bespot **D**aerō en sal gheen
vrouwe desgelijche doe. maer sal haer lidē dat si o
sodanigē sake heeft heimelijck en verduldelijc ver
drage **S**elijck dz eene mijn moepe dede/also si mi
selue gesept heeft **D**e selue mijn moepe hadde enē
heere getrou die so onkupsch van lichaē was dat
si alle dage eē oft twee lichte deernē binē linē hup
se hiel **E**n des nachs stont hi op wt sijn hupsvrou
we bedde/en ginc neuē de selue lichte deernē **A**ls
hi dā wedon **S**i catner quam/so vāt hi licht bez
rende en matre daer bi staende/om sijn handen te
wasschen **E**n si hupsvrouwe en seide hē anders n;

dan dat hi sijn handen wasschen soude Dan seide
hi dat hi sijn ghevouch hadde gheweest doin **Mij**
lieue heere daerom soude uwe handen wasschen
antwoerde si mi; eenen saechten moede/sonder iet
anders te segghen Daerna op een tijt seyde si seer
suertelijc tot hē Here ghi weet alle sake wel, die ghi
tot noch toe gheplogē hebt in deser en deser manie
ren/Ende al psc dat ghi die noch niet laten en wilt
So en willich nochtans der gelijck niet doen noch
oock op u liuen **Wāt** ich waer onwijs dat ich mi
ouerhoot castien oft straffen wilde,alst anders nē
sijn en mach,maer ich bidde v dat ghi mi des niet
te leider en hebt noch uwe vrinscap en liefde mits
dien van mi niet heeren en wilt So en wil ic daer
nimmermeer af vermanē ende v ghebot ghewil
lichlijck onderdanich sijn **Als** hi haer ald? verdul
delickē hoorde spreke/wort hi tot melidē beweecte
teghen haer **En** beghonst haer ghehoorsam te si
ne/en tē leste alle de voersayde sake der occupst; ge
heelijck te late **Dwelc** si mi; haer straffe noch qua
lijck spreke niet en soude hebbē tōnē te wege gebri
gē **Dairō** es dit eē goit oderwijs dz de vrouwe ha
ren man met duechden ende met gehoorlamheyt
van onduechdelijken dinghen bringhen sal dan
met selheden of quaetheden **Want** de sonige sijn
selch van sinnen hoe dat si meer ghestraft worden
bifondere van hen huysvrouwen/hoe si des te
meer quaets doen. **Nochtans** en behoort gheen
man des in eusele te nemene al eest dat hem sijne
huysvrouwe beducht ofte palours op hem es.

Want de wise man seyt dat den seluen ducht ofte
salozie wt grooter liefde Dwelc mi oock wel waer
dunct Want het becommert mi luttel dat iemant
goet oft quaet doet dien ic niet lief en hebbe Maer
ich worde bedroeft als mijn naeste ofte mijn goet
vrient quaet doet Nidts desen eest veel beter dat
een vrouwe om haerder eren wille ende om hare
staet dat si lide eude verdraghe dan dat si daer an
ders toe doe Daerom ghelijck als ich vore ghelept
hebbe en sal een man op sijn huysvrouwe niet so
thornich sijn al eest datse sijns een luttel beducht.
Want datse hem daer in; berijcht/dats doer de sor
ghe ende doer de vreesse haers hertsen dat de liefde
die haer vander hepligher kercken toeghevoecht
es ontrocken ende eenen anderen mede ghedepit
sal worden Doch hoese wijsen sijn hoese desghelijc
ke te min doen Maer verswighen ende bedeckē
ten besten datse connen Desghelijcke salt de man
also luttel laten blijcken als hi mach Maer tes eē
grootte duecht/hem daer vore te wachten Gebuet
det ooc dat de vrouwe mercte dat de man hairs be
duchte oft eenighe lichuerdicheit van haer verna
me dat en sal si in gheenen euele nemen Si sal hez
dat wijslijck en duechdelijck verdraghen niemā
de dat laten merckē Noch si en sal dat oock niemā
de te kinnen gheuen/hoe ghetrouwen vrient ofte
vriendine dat haer oock si Maer eest dat hair mā
gheensins wt sijnder herten en stelt. Soe mach si
tot hem segghen/dat si weet dat sulcken sijn sozge
ende duchten wt rechter liefde n compt, Daerom

socht dat si haer liefde aen anderen keeren wylle
Maer sodanighen sorghe en behoef hi n. Wātst
de liefde tusken hen gestadelich houden wilde En
met sodanighen sueten duechdelijcken woerden
sal si hem sijn dwale aēvechtinge benemē Maer
wilt sijn met quaden boosen woerdē verantwoer
den/so gheft si hem een oorlake dat noch veel scerc
here te dincken ende sijn duchten te vermeerdren.
Want men vint veel vrouwen die veel straffelijc
ker loochenen/allmen hen die waerheyt seyt dan
allmen se conculde beliecht Daerō es dit een goet
exempel hoe een mensche sinen moet ende gepeps
in desen dinghen menschelijck houden sal

En vrouwe en sal oock teghen haren man
niet kiuen noch hem oock in sijnder gram
scap alijt antwoerdē Shelijck een borgerinne de
de/die haren man op alle sijn redenen seer sinade
ghe boose antwoerde ghat Nidts den welckē die
selue borghere op een tijt so seer thornich wert op
haer/om dat si hem so oppenbaertijc voer de liedē
antwoerde/ende si niet swighen en wilde/hoe wel
dat haer de sommige baden te swighen/dat hise met
ter vuyt ter eerden sloech ende tortse so vreeselijc
n; voerē op haer aēlicht/als dat haer dē nose heel
ōtlicc wort/en bleef so haer leedsage Daerō hadt
haer bet geweest d;se geswegē en haer umijt had
de teghen haren mā te kiuen Wāt tes behoelijck
dat mē dē man tvoerdeel geue wed hi gelijck heeft
of ongelijc/En als een vrouwe d; n; en doet maer
daer teghen hem kijft ende argueert/dat es haer